

Akceleráció és nevelés

Dr. Ágoston György előadása a nyári egyetemen

Mint lapunk más helyén jelentettük, a Pedagógiai Nyári Egyetem nyitóelőadását dr. Ágoston György egyetemi tanár, a nyári egyetem igazgatója tartotta Akceleráció és nevelés címmel. Tekintve a téma időszerűségét és fontosságát, az előadást az alábbiakban kivonatossan ismertetjük.

Korunkban mind a szociális, mind a fejlett tőkés-társadalmakban, az egész civilizált világban nagyon fontos fejlődési jelenség tanulni vagyunk, amelyet *akcelerációnak* nevezünk. Az akceleráció pedagógiai szempontból olyan jelenséget, hogy alapos tanulmányozása nélkül ma a nevelés egyetlen problémája sem oldható meg. A legutóbbi időkig a magyar pedagógiai szakirodalom úgyszólván egyáltalán nem foglalkozott az akceleráció pedagógiai következményeivel.

Testi fejlődés

Orvosok, antropológusok elsősorban a testi fejlődés általános meggyorsulását érik akceleráción. A gyermek testi fejlődésében az akceleráció szinte mindennapos megfigyelésünk. A mai fiatal nemzedék szemmel láthatóan korábban serdül, nemileg korábban ér, magasabbra nő, mint szülei. Az antropológiai adatok ugyan azt mutatják, hogy az emberiség testi fejlettségének bizonyos paraméterei egész történetünk fejlődése során emelkedő tendenciát mutatnak, de akcelerációról csak az utóbbi évtizedekben, ennek az évszázadnak az elejétől kezdve beszélhetünk.

A szó szorosabb értelmében a testi fejlődés akcelerációján a gyermekek testi fejlődésének meggyorsulását értjük. Erre nemcsak az jellemző, hogy a fiatalok elért végső testmagassága ma jóval nagyobb, mint a század elején, hanem ennél még jellemzőbb, a testi fejlődés egyes szakaszainak előrehátréportolódása. Ugyanazok a jelek és normák, amelyek 60–70 évvel ezelőtt egy bizonyos életkorú gyermekcsoportra átlagosan jellemzőek voltak, napjainkban a legalább két évvel fiatalabb korosztályra érvényesek.

A testi fejlődés szempontjából a legjelentősebb változások kora a serdülőkori. Eppen ezért a serdülés rendkívül pregnáns jelzi az akceleráció tényét. Néhány jellemző adat ezekre a jelenségekre, szegedi gyerekeken végzett vizsgálatokból. A kutatások megállapították, hogy 1958–1966 között, tehát nyolc év alatt a szegedi lányok és fiúk testmagassága 3–5 centiméterrel növekedett, a fiúk súlya 3–5 kilogrammal, a lányok súlya 2–4 kilogrammal nőtt. A másodlagos nemi jelek kialakulása sok lánynál már tízéves korban — az általános iskola IV. osztálya — megkezdődik.

Nem civilizációs ártalom

Az akceleráció okairól rengeteget írtak, vitatkoztak. Az egyoldalú vélemények helyett bizonyára azoknak van igazuk, akik ezt a jelenséget több tényezőnek tulajdonítják. E tényezők a következők: a táplálkozás megváltozása, a jobb fehérje- és vitaminellátás, a higiénias viszonyok kedvezőbbé válása, a több napfény, levegő, sportolási, nyaralási lehetőség, számos gyermekbetegség visszaszorulása, illetve teljes megszűnése, az egyre több és változatosabb ingerhatás, amely az urbanizáció, a tömegkommunikációs eszközök, a modern közlekedési lehetőségek következtében éri a gyermekeket, és amely az egész belső szekréciós rendszer áthangolása révén fokozott vegetatív ingerlékenységhez, és ezáltal a fiziológiai érés meggyorsulásához vezet.

Az akceleráció fogadtatása a kutatók részéről nagyon eltérő volt. Voltak és vannak, akik „urbanizációs traumának”, rendellenes, természetellenes jelenségnek, civilizációs ártalomnak minősítik, amely idő előtt elhasználja a szervezetet. A tények nem igazolják ezeket a nézeteket. Az akceleráció sokkal inkább az általános meggyorsult életviszonyok kedvező hatásának fogható fel, mint ártalomnak. Ez azonban egyáltalán nem azt jelenti, hogy a modern civilizáció körülményei között a gyerekeket nem fenyegetheti az izgalom, túlerhelés veszélye. Mégis az akcelerációt korunk normális, szabályos jelenségének kell tekinteni.

A pedagógia teendői

A meggyorsult fejlődésből a pedagógia számára sok kérdés, megfontolás, teendő akad. A kérdés mindenekelőtt az, vajon a pedagógusok, az iskolák, a nevelési intézmények, a nevelési tervek és tantervek készítői eléggé informáltak-e a gyermekek testi fejlődésében bekövetkezett és folyamatban levő változásokról, megfelelő intézkedésekkel időben reagáltak-e rájuk? A meggyorsult fejlődésből ugyanis le lehet vonni bizonyos, nagyon fontos következtetéseket: a mai gyermekek testméreteinek megfelelő iskolai bútorzatról és felszerelésről kell gondoskodni; minden iskolának, nevelési intézménynek ki kell elégítenie az egyes korosztályok megváltozott egészségügyi szükségleteit; az egészségügyi felvilágosítás új rendszerét kell létrehozni, beleértve a nemi felvilágosítást is.

Ezekre a kérdésekre elég egyértelműen, nem kell válaszolni.

Bevezettük például a koedukációt, amely megfelelő körülmények között kétségkívül a két nem közötti egészséges, erkölcsös, humanus kapcsolatok nevelésének az eszköze. Meg nem felelő körülmények között viszont romboló hatású is lehet; az emberi kapcsolatokat szexuális kapcsolatokra szűkíti le. A koedukáció megfelelő feltételei között szerepel az akceleráció következményeinek, a fiúk és lányok testi fejlődésének ütemében mutatkozó eltéréseknek a figyelembevétele is.

tatkozó eltéréseknek a figyelembevétele is.

Az értelmi fejlődés meggyorsítható

Az akceleráció bonyolultabb kérdéseket is felvet. Az egyik ilyen fontos kérdés, hogy a testi fejlődés meggyorsulása milyen viszonyban van a szellemi, értelmi fejlődéssel? Beszélhetünk-e az utóbbival kapcsolatban is akcelerációról? Erről a pszichológia és a pedagógia alig tud biztosat mondani. Az azonban teljesen bizonyos, hogy a testi fejlődés és a szellemi fejlődés között nincs közvetlen kapcsolat. Sok kutató állítja, hogy a testi és szellemi fejlődés ellentmondása növekvőben van, hogy a szellemi fejlődés nem követi a meggyorsult testi fejlődést, sőt egyesek szerint szellemi téren visszafejlődés tapasztalható az ifjúságnál. Megnyugtató tudományos adatokra ugyan nem tudunk hivatkozni, de tapasztalataink szerint *tömegmértékben fennáll a testi fejlődés és a szellemi fejlődés ellentmondása*. Ha az előző generációkhoz viszonyítva az átlagos szellemi teljesítőképesség globálisan nem is romlott, a meggyorsult testi fejlődéssel nem tartott lépést. Az értelmi fejlődés azonban *jelentékeny mértékben meggyorsítható*.

Ha minden okunk meg is van erre a reményre, néhány, igen lényeges problémára, ellentmondásra fel kell hívunk a figyelmet. Az akceleráció természetes következménye, hogy az aktív nemi élet szükséglete korábban jelentkezik, mint régen. Ugyanakkor viszont a családalapítás lehetősége kitolódik. A műlthoz képest jelentékenyen megnövekedett számú főiskolai, egyetemi ifjúság például 23–25 éves korában jut diplomához. Ez igen komoly ellentmondás, s ennek megoldására ma még nincsenek világos elgondolások, még kevésbé anyagi feltételek. Ebből nyilvánvaló, hogy az egyéni önállóság, az önálló életvitel-lehetőségek, a családalapítás korának kitolódásából eredő káros következmények csökkentése érdekében nemcsak a szexuális felvilágosításra kell gondot fordítanunk, hanem végre meg kell értenünk, hogy az ifjúságnak a szerelemre, a felelős nemi életre és a házasságra való felkészítése *épp oly szerves része* a nevelés egész folyamatának, mint a munkára, a társadalmi földadatokra való fölkezdés.

Csak rá kell nézni

Olasz film. Rendezte Luciano Salce. Zene Franco Pisano. Operatőr Aiace Parolin. Főszereplő Maria Garcia Buccella.

Kire kell ránézni? Természetesen Maria Gracia Buccellára, erre az áramvonalas szépségre, illetőleg arra a kis szubrettre, akit Luciano Salce zenés revüfilm-karikatúrájában alakít. Miért kell ránézni? Hogy kiderüljön, ez a kislány a színpadra született-e.

Ez egyébként rögtön az első pillantásból, amelyet nem is lehet elkerülni, kiderül. De valóban már akkor kiderül, amikor még Buccella nagyon messze van a színpadtól, amikor még a mezők lilomaként dolgozik a kruppliföldön. Ez különben az egyetlen veszélyes

pillanat a filmben. Az ugyanis, hogy ebből a jelenetből látszó kislánynál sztár lesz, már akkor nyilvánvaló. A néző kissé rezignáltan fel is sóhajt: ismét a szokványos karriertörténet.

A film azonban, szerencsére, nem ezt nyújtja. A *Csak rá kell nézni*-ben az ilyenféle karrierfilmek *karikatúráját* látjuk. Méghez egy pompásan megrajolt, következetesen komponált karikatúrát, amelynek egyik legjellemzőbb jelenete a remek humorú finálé. Ebben a film nagy szerelmi énekszámát hős kórusként éneklők egy kórház csikos egyenruhába öltözött nagyon öreg, fogatlan, sánta beteget.

Hogy sok olyan mozzanat van a filmben, amelyet más olasz művészek alkotásaiban

A közművelődés fehér foltjai

Egyenes és fordított arányok

Egyszerűnek látszik a kép: növekszik a szabad idő, tehát több időt fordíthatnak az emberek művelődésre, kulturálódásra, szórakozásra, aminek egyenes eredménye, következménye, hogy jelentősen és gyorsan emelkedik a munkásműveltség. Egyszerű a képlet — elméletben. A gyakorlat lényegesen más egyenleteket produkál.

Legyen időnk!

A növekvő szabad időt arra kellene használnunk, hogy társadalmi méretekben szellemileg utolérjük önmagunkat. Hogy ez a szabad idő szabad legyen és mérhető idő, melyből jut művelődésre, és tanulásra — bármilyen szinten, bármilyen formában. Szabad idő legyen, lehetőség iskolába járásra — utolérni mindenkinek önmagát általános iskolában és középfokú iskolákban, a szakmában és az egyetemeken. Jusson ebből a szabad időből művelődésre, az önképzés szervezett és szervezeten kívüli konyháira. Legyen ez a szabad idő megalapozó és termotálaja az elmélyülésnek, az odafigyelésnek, legyen virágokértje önmagunk teljes emberi megvalósításának.

Szabad idő = pluszmunka

Hallottam egy amerikai kísérletről. Jelentős iparral rendelkező kisvárosban a bérek emelésével mindössze heti 24 vagy 30 órára csökkentették a munkaidőt, s a szabadidős tevékenységek elősegítésére megsokszorozták a művelődési, szórakozási intézményeket, lehetőségeket. Azt gondolnánk, mert az lenne a logikus következmény, hogy az a Kánaán: mindig friss, pihent, intelligens és művelt munkások autonóm köztársasága. Ha ezt gondoljuk, tévedünk. A kísérlet bebizonyította, hogy a megnövekedett szabad idő kitöltésére minden egyes munkás olyan elfoglaltságot (munkát) keresett és talált, mely nemcsak hogy kitöltötte a napjait és óráit, de jócskán hozott az amúgy sem szegényes konyhára is. A fejjel, a műveltséggel viszont alig-alig törődtek. Hát ki érti ezt?! Nem volt szükség senkinek a plusz munkára, jól éltek, művelődhetek, szórakozhattak volna kedvükre, mégis a pénzt hajkurászták.

A következő vélemény már közelebbi. Egy fiatal szegedi munkásasszony mondta el, bizonyítván, hogy az üzemen kívüli, a szabad idő ter-

hére végzett plusz munka nemcsak a férfiak kiváltsága: „Nincs időm művelődni. Nemcsak a két gyerekemet és a férjemet látom el, hanem vállaltam egy hold paprikaföldet is. Kell. A férjemmel ketten négyezret keresünk. Ebből meg lehet élni. De arra már nem telik belőle, hogy centrifugát, hűtőgépet, televíziót vegyünk. Márpedig nem mondunk le ezekről, szükség van rájuk. Másként viszont nem megy, csak ha vállalom a paprikát.” Ez hát a szabadidő-elmélet ellentmondása. Ahhoz, hogy majd egyszer (talán!) értelmesen lehessen kitölteni a növekvő szabad időt, ma munkára, pénzszerezésre kell fordítani azt. Azért tehetik itt Szegeden, mert a városi munkások helyzete kedvezőbbnek mondható, mint a mezőgazdaságban dolgozóké. Nincsenek nappalokat és éjszakákat egybeolvasztó idegnyomokra kényszerítve, rendszeresek a szabad szombatok — így a plusz munka is rendszeressé válhat.

Kis lakás — kis kultúra

Hány vice, kabaréjelenet fródtott már a kis lakások aporóján. Ahol a zsúfoltság minden egyszerre hangzik: a családfo meccset néz a televízióban, az anya a sisetrgő pecsenyesütő mellett a Szabó család örököző történeteinek foszlányait vadászsa, a süldőlány táskarádióján beatzenét bömböltetve rángatózik csukott szemmel, s a 13 éves trónörököse is most jött rá, hogy megszögezz a saját építész csónakot, melyet csak fűtőreszve lehet természetesen. Isermög a szitu, ugye?! Kicsik a lakások, ez bizonyos. S ez korlátozza a bennük élők művelődési lehetőségeit, egyéniségük szabad kibontakozását is. Felmerül azonban rögtön a kérdés, milyen lenne az

Kalkuttából az olimpiára — kerékpárral

Sportteljesítménynek sem mindennapos 33 ezer kilométert kerékpározni, s az indiai fiatalember, aki szerkesztőségünket tegnap meglátogatta, nem atléta természetű, aligha néznénk sportolónak. A 27 éves daccai születésű Rajab Kumar Acharjee április elején indult el Kalkuttából, és ha minden jól sikerül, augusztus 16-án lesz Münchenben. Kerékpárján — amely, mint többször is hangsúlyozta, indiai gyártmányú gép — Irak, Irán, Kuwait, Törökország, Jugoszlávia, Bulgária, Románia és most ezekben a napokban Magyarországot útját rója. Hazánkba Csehszlovákiába, Ausztriába, NDK-ba, majd NSZK-ba utazik, s az olimpia után, ha már olyan közel van, „elugrik” Párizsba is. Bizonyára több fiatal érdekel, hogyan is tudott a kalkuttai mérnökhangató ekkora útra vállalkozni? Nevete mondta, hogy összes csomagja a rajta levő ruha és egy kis táská, amelyben útiokmányokon kívül mindössze 3 dollárja volt az induláskor. A világotazót mindegyik ország díjtalan vízummal, a szállodák pedig ingyenes szállással fogadták. Szegeden például a Bolyai kollégiumban kapott szállást. Valamennyi országban — amelyekben átutazott — írtak róla az újságok, de úgyszólván nemzetközi tévészár is lett, legutóbb a bukaresti televízióban adott interjút. A jó-

kedélyű, rokonszenves fiatalember két-három napot tölt Szegeden, egy hetet szánt Budapest megismerésére, összesen pedig 15 napot tölt Magyarországon.

Arra a kérdésre, hogy hazafelé bizonyára hajóval indul majd, nevére válaszolt: remélem kitart a járművem... — És részletes úti programot mutatott, amelyben valóban szerepelt hazafelé is a kerékpár. Ha nem is sportember, azért erre a nagy útra tréningezett: tavaly bejárta kerékpárral Indiát, Nepált és a Bengál Népköztársaságot is. Hogy mennyire nagy vállalkozás az is, csak egy adatot mondott: a Kalkutta és Bombay közötti távolság kétezer kilométer... Mit is kívánhatnánk más a világotazónak! Jó utat, szép időt!

Ö. L.

Sz. M.